

siervisch veel gehouden, maar niet gegeten, terwijl men de Goudvisch wel vangt en opeet. De verzorging is dezelfde als die van de Goudvisch.

Apeldoorn.

M. C. ENNEMA.

ONGEWONE DINGEN.

WIE zich met de natuurstudie onledig houdt, hetzij dan als serieus beoefenaar, man van 't vak of wel als liefhebber, grasduint nu hier dan daar op het ontzettend wijde studieveld, ontmoet zoo nu en dan eens van die dingen, waarvan hij bij zich zelf zegt: dat is niet zooals 't gewone, dat is iets buitenissigs, en meer of minder staat hij verwonderd over het buitengewone van het geval, dat hem in elk opzicht zeer interesseert.

Dat hebben we allemaal wel eens in meerdere of mindere mate gehad, al was het alleen maar, toen we voor 't eerst hoorden, (we waren toen nog erg onmondige kleuters) dat de walvisch geen visch is. Maar nu nog mooier: 't is toch een *walvisch*, een soort visch dus, meendet ge. Mis, mis, werd er verteld, 't is een zoogdier.

Iets dergelijks nu overkomt u zoo nu en dan eens en op allerlei terreinen.

Over enkele van die gevallen, mij overkomen, wil ik het hier eens hebben, eerst over de botanische, dan over die op zoölogisch gebied.

Misschien zijn er ook wel op geologisch terrein, maar dat is een gebied, waarop ik me niet durf wagen. Ik ben daar teveel vreemdeling.

Om met een erg bekend geval te beginnen, al is het dan ook niet zoo simpel als het walvischvoorbeeld: wanneer bloeit de klimop (*Hedera Helix*)? Zie, als alle planten zich hebben uitgeput om bloemen voort te brengen en reeds langer of korter tijd vruchten hebben gezet, dan denkt onze immergroene muurbekleding er ook eens over. Eerst gaat die heel eigenwijs bijzondere bladeren vormen. Die gewone vijfpuntige klimopbladeren zijn zeker voor een bloeitak niet goed genoeg en menige leek, wien ge een bloeitak van onze *Hedera* laat zien, zal de plant niet herkennen. 'k Heb het meer dan eens geprobeerd en hoorde dan vaak: „Dàt klimop, och kom! Ja, ik zal geen klimopbladeren kennen!” Of „zeker een bijzondere soort!” Toch niet, deze ruitvormig, iet of wat aan de hoeken afgeronde bladeren, zijn van de gewone klimop, die nu, 't is September, zal gaan bloeien, om in den winter met onrijpe en pas in het voorjaar, als andere planten gaan bloeien, met rijpe bessen te pronken, een buitenkansje voor de vogels dan . . . Vreemd, niet waar? Ja, erg ongewoon, vind ik.

Een andere uitzondering gaf Paris mij, *Paris quadrifolia*, letterlijk vertaald: vierbladig. Vier? Maar Paris is toch een eenzaadlobbige plant en is het kenmerk der Eenzaadlobbigen niet: deelen der bloem *drietallig*? De Tweezaadlobbige planten mogen vier- of vijftallig zijn. Voor een Eenzaadlobbige is dat gewoon onbehoorlijk.

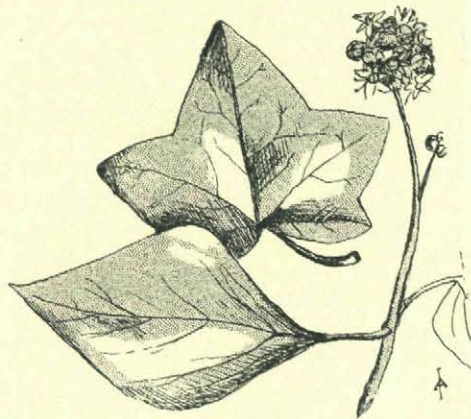

Fig. 1. De twee bladvormen van Klimop.

Nog een jeugdherinnering.

Ik was nog erg een beginneling in het botaniseeren. Maar enkele plantenfamilies wist ik toch wel zoo op het gezicht te bestemmen: Labiaten, Vlinderbloemen, Schermbloemen. Vooral de laatste waren al erg kenbaar. Daar vind ik op een keer Waternavel, *Hydrocotyle vulgaris*, met zijn Oost-Indische-kersachtige bladeren. Geen enkele inlandsche plant heeft ze zoo, dus al in dit opzicht is de plant een zonderling. Maar nu de bloemen! Een kluwentje, dicht bij elkaar geplaatste heel kleine bloempjes. „Schermen?”. Schermen hoofdjesachtig, zegt Heukels.

Ik liep leelijk vast met m'n determinatie en toen ik, licht zoekende bij een beter ingewijde, hoorde, dat dit een Umbellifeer was, een Schermbloem, stond ik paf. —

Jaren daarna zag een lid derzelfde plantenfamilie me nog eens zoo staan, toen ik op Egmonds duinen de Zeedistel *Eryngium maritimum*, vond. Ik wilde het bijna niet gelooven, dat deze echte distelvormige plant met bloemhoofdjes, een schermbloem was. Distels zijn toch Composieten!

Mijn goede geloof aan het sprekende karakter van de Umbellifeeren was hevig geschokt, gelukkig voor een paar latere gevallen, toen Gelderlands Achterhoek me nog twee van die ongewone Schermbloemen deed kennen, n.l. *Sanicula Europaea* of Breukkruid in Enghuizens bosch en *Eryngium campestre*, de Kruis distel, op Doetinchems IJselkade.

Als braaf schoolmeester gaf ik later mijn lessen in plantkunde, soms onder de vlag: aanschouwingsonderwijs. Wat dankbare objecten zijn daarbij de meeldraden en stampers. De eerste bevatten het stuifmeel en als dat dan op den stamper komt, al of niet door insecten of wind, dan... enz. enz. Je praat maar heel gezellig door, teekent stuifmeelbuizen en doorgesneden vruchtbeginsels met eitjes, die bevrucht moeten worden, want „zonder bevruchting, kinderen, kan er geen zaad ontstaan!” En dan

sterft de plant uit en... jawel, jawel. Maar neem een Paardebloem nog in knop, snijd die zoo door, dat de meeldraden voor ze nog één korreltje stuifmeel hebben kunnen loozen, verwijderd worden en... er ontstaat toch kiembaar zaad. Mijn onvergetelijke vriend Heimans, dien ik daarover schreef, antwoordde: „Ja, Joman, dat is weer nu eens echt iets om over te piekeren!”

Zoo is het: Je heele mooi van buiten en binnen bekeken theorie der bevruchting ligt daar tegen de vlakte. Daar moet toch immers een manlijk en een vrouwlijk individu zijn, die paren, en het resultaat van die paring is het jonge dier in aanleg en groei en

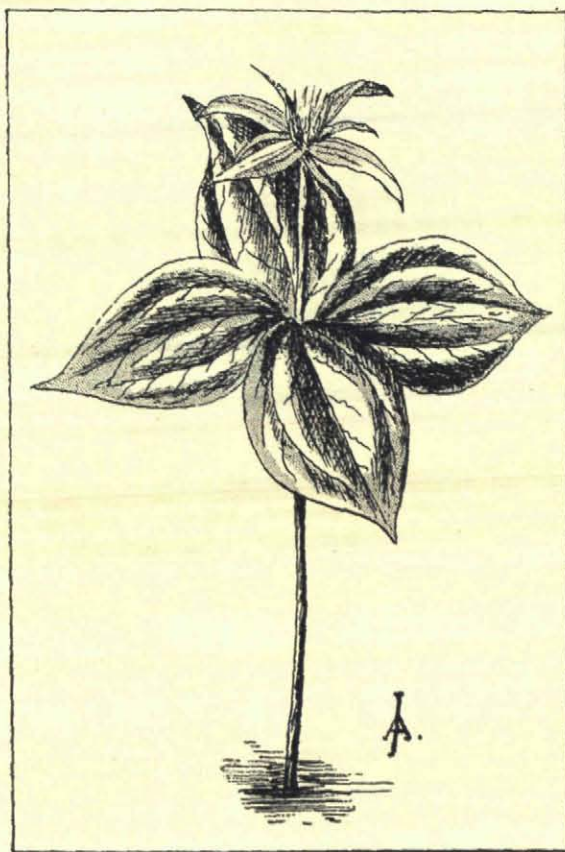

Fig. 2. *Paris quadrifolia*.

ontwikkeling. Zeg, hebt ge wel eens Wandelende takken gekweekt (*Bacillus rossii*)? En hebt ge daar de paring ooit waargenomen? 't Zou kunnen, maar erg waarschijnlijk is het niet, want maar heel, heel zelden wordt een mannetje geboren. Het zijn alle telkens weer wijfjes, onbevuchte wijfjes, die eieren leggen bij hoopjes, welke na eenigen tijd geregeld uitkomen en weer nieuwe wijfjes opleveren. Waar is je paringstheorie?

Rhoditis rosae is een galwesp, die eigenaardige vergroeiingen aan rozetakken veroorzaakt, net moskluwens, die gallen, welke Bedeguaren worden genoemd. Er komen weer nieuwe galwespen uit, want de verwekker van het ding heeft er heel wat eitjes ingelegd, vaak onbevruucht, want de mannetjes zijn alweer uiterst zeldzaam, zoowat 1 % meen ik, maar 't kan nog wel minder zijn, ik weet niet, waar ik het moet naslaan zoo gauw, maar de onbevruchte eitjes geven toch maar weer netjes het aanzijn aan nieuwe wespjes.

Bij bladluizen zijn verschillende generaties onbevruucht tot er weer eens paring plaats heeft en dan gaat de voortplanting weer eenige malen van moeder op kind zonder bevruchting. 't Is wel vreemd voor u, als ge dat voor 't eerst hoort en ge nog leeft in het idee, dat bevruchting noodig is voor het ontstaan van nieuwe individuen.

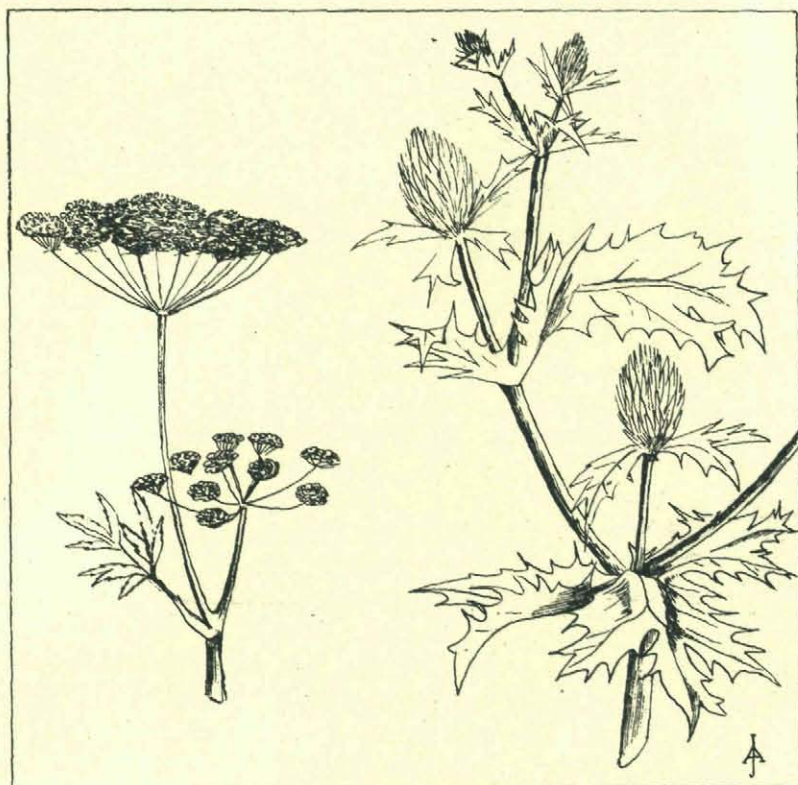

Fig. 3. Een gewone Schermbloem (Waterscheering) en een Kruisdistel.

Nog wat op dit terrein.

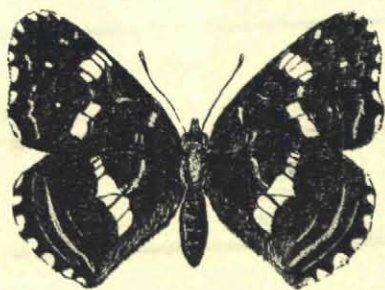
Het spreekt bij U vanzelf, dat na de paring van twee konijnen er jonge konijntjes geboren worden. En ge zoudt iemand, die beweerde, dat dit nog altijd niet zoo heel zeker is, zeker niet voor vol aanzien.

Stel je voor, dat het katjes werden, of om in de familie te blijven, ratjes! — 't Is te mal om los te loopen! De kinderen gelijken op de ouders, mogen er, bijv. wat kleur betreft, iets van verschillen en 't is niet onmogelijk, dat een wit moerkonijn en een zwarte ram, niet alleen zwart bonte, maar ook haaskleurige jongen ter wereld brengen, maar

het zijn en blijven toch konijntjes. — De kinderen zijn verkleinde edities van de ouders.

Maar ga nu eens mee! Hier op dit eikenblad zit een galappeltje (zie fig. 4 bl. 464 in D. L. N. jaarg. XXI), een mooi groenrood knikkertje, waaruit straks een galwespje geboren wordt, dat op geen stukken na lijkt op z'n moeder; en dat er heelemaal niet aan denkt om net als moeder galappeltjes te formeeren. Het wil van eikenblad niets weten, zoekt echter een eiketak op, steekt een slapenden knop aan en daar ontstaat nu een tarwekorrelgroot paarsfluweelen dingetje (fig. 4, bl. 464, D. L. N. XXI), waaruit vroeg in 't voorjaar geboren wordt een galwespje, dat heelemaal niet op zijn moeder, maar heel precies op zijn grootmoeder lijkt. En dat niet als moeder handelt, maar als opoe en weer op eikeblad zijn kunst vertoont. Nogal ongewoon he? — Ja, maar bij galwespen die op eik leven, nogal veel voorkomend.

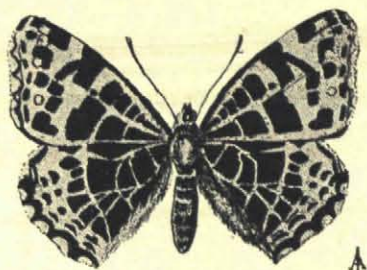
Iets dergelijks vertoont een zeldzaam in ons land voorkomende vlinder, het Landkaartje (*Araschnia Levana*).

De typische soort, voorjaarslandkaartje genoemd, vliegt in Mei en ziet er volgens Ter Haar zoo uit:

„De wortelhelft der vleugels zwart met gele dwarslijnen, de franjehelft geelachtig bruin met zwarte, voor een deel bandvormige vlekken. De onderzijde is bruinrood, rood en okergeel gevlekt met heldergele aderen en dwarslijnen.”

De wijfjes leggen haar eieren op brandnetels, die door de gedoornde rupsen gegeten worden (Juni). In Juli en Augustus komen de poppen uit en de kinderen zien er volgens Ter Haar aldus uit:

„Grondkleur der vleugels zwart met witten, op de voorvleugels afgebroken band, en roodachtig gele streepjes daarachter. De onderzijde is bruinachtig rood met denzelfden band als de bovenzijde en lichtgele aderen.”

Deze kinderen noemt men Zomerlandkaartjes (*Araschnia Levana* var. *Prorsa*).

Hier dus alweer een voorbeeld, dat de kinderen niet lijken op de ouders, maar op de grootouders.

Wie goed oplet kan iets dergelijks, hoewel minder sterk sprekend, opmerken bij het kleine Koolwitje (*Pieris rapae*) en het Boomwitje (*Pieris naps*).

Het verschijnsel heet dimorfisme, in dit geval seizoensdimorfisme.

Fig. 4. Boven: Zomergeneratie van *Araschnia Levana* (var. *Prorsa*) ♀.

Onder: Voorjaarsgeneratie van *Araschnia Levana* ♀.

(Beide iets vergroot).

Regel is, dat de manlijke vogel mooier, rijker gekleurd is dan zijn wijfje, dat weet ieder wel. Toch is ook dit alweer geen regel zonder uitzondering. Op IJsland, Lapland, de Färöer etc. leeft een vogel, waarvan Brehm zegt:

Der gefiederte Wassertreter, von den Isländern *Odinshenne* genannt (*Phalaropus lobatus*) ist auf dem Oberkörper schwarzgrau, auf dem Unterrücken und den Schultern schwarz und rostgelblich gerändert, an den Seiten des Hinterhalses rostrot, an der Kehle und den Unterteilen weisz, am Kropfe und an den Seiten grau; die Weiszgeschäfteten Schwungfedern sind Schwärzlich, an der Wurzel weisz, die Flügeldeckfedern am Ende weisz gesäumt, die Schwanzfedern braun. *Beim Weibchen ist die Färbung lebhafter*, das Grauschwarz des Oberkörpers samtgänzend, die Halsfärbung und ebenso die der Untergurgel hochrot, die des Kropfes und der Seiten Schwarzgrau.

Ook bij vlinders geldt de regel van het meest versierde mannetje, maar als we de zwarte vlekken van het Koolwitje als een versiering mogen aanmerken, gaat ook hier de regel niet op, daar het manlijke witje minder gevlekt is dan het wijfje.

We zouden zorgvuldig speurende, misschien nog vrijwat van deze ongewone dingen kunnen opmerken. Immers, is de koekoek geen uitzondering op de nestbouwende vogels? De eenige? In ons land zeker, maar hij heeft nog een concurrent in de over het grootste deel van Noord-Amerika verbreide Koevogel (*Molothrus ater*) die evenmin een nest bouwt en net als onze koekoek in polygamie leeft.

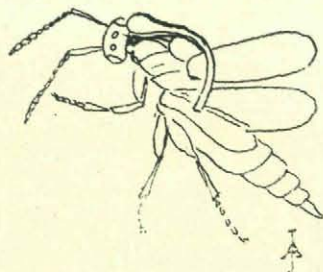

Fig. 5. *Inostemma Bosci* ♀ lengte 2 m.M. (Naar v. VOLLENHOVEN).

Wie paddenstoelen verzamelt, kent zeker ook wel *Claudopus* (*Crepidotus*) *variabilis*, het Schelpje, dat een uitzondering vormt op alle andere plaatswammen, die onder den hoed plaatjes (lamellen) vertoonen. Bij *Claudopus* zijn ze naar boven gekeerd.

Een ongewone plaatswam dus.

We willen nog even wijzen op een zeer eigenaardig gevormd insect, *Inostemma bosci*, een

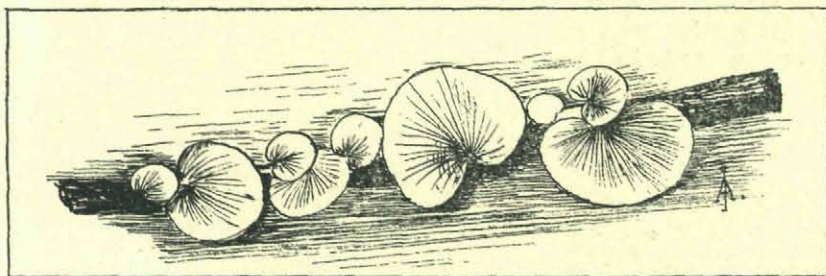

Fig. 6. Witte Schelpjes (*Claudopus variabilis*) op een takje.

ongeveer 2 m.M. lang sluipwespje, dat zijn eieren niet legt op de gewone wijze, n.l. achter of onder zich, maar een eileider bezit, die over zijn hoofd gebogen, in staat is de eieren te deponeeren vóór den kop van het diertje.

Natuurlijk zijn er nog wel meer „ongewone” dingen, zulke, die zoo geheel buiten den regel vallen. Wie er interessante weet, mag 't zeggen, nietwaar Redactie?

Amersfoort, Feb. 1923.

A. JOMAN.

VLINDERS VAN LIMBURG.

Lijst van zeldzame vlinders in de laatste 4 jaren gevangen in Midden-Limburg, zich bevindend in de collecties Lückner en Franssen.

Colias edusa. Sommige jaren algemeen o.a. 1920, anders zeldzaam op koolzaad en klavervelden.

„ *chrysotheme*. Op 17 Aug 17 door Franssen voor 't eerst in ons land gevangen. Bevindt zich in de coll. Missiehuis Steyl. Vindplaats Roermond.